

**Egy elfeledett néprajzkutató.
Baráthosi Balogh Benedek és
a Dai Nippon**

Jelige: gohan

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
I. fejezet: Életrajz	5
II. fejezet: Az indulás	7
III. fejezet: Az út	9
IV. fejezet: A Dai Nippon és a Kelet–Nyugat dichotómia	13
V. fejezet: A fogadtatás	15
Összegzés	18
Bibliográfia	20
Mellékletek	21

Bevezetés

A szakirodalom mindmáig méltatlanul elhanyagolta a nagyformátumú mandzsu-tunguz kutató, néprajzi gyűjtő és közíró Baráthosi Balogh Benedek munkásságát. Ennek oka jórészt az, hogy Baráthosit, mint a turanizmus hívét és terjesztőjét, tehát a turanista mozgalom aktív szereplőjét az 1945 utáni korszak ellenségként kezelte, a nevét említő lexikonok lekicsinylően, pusztán ideológiai alapon írtak róla, vagy teljesen ki is hagyták nagy keletkutatóink névsorából. A helyzet a rendszerváltást követően sem nagyon változott. Diószegi Vilmos, aki Baráthosi hagyatékát is rendezte, 1947-ben az *Ethnographiában* megjelent nekrológiát követően az 1990-es évek közepéig semmilyen írást sem találhatunk, amely érdemben foglalkozott volna a székely származású utazóval.

Az első szerző, aki újra rátalált az elfeledett Baráthosira, Hoppál Mihály néprajztudós volt. 1996-ban Kazuyuki Tanimoto japán etnomuzikológus azzal a kéréssel kereste fel Hoppál Mihályt, hogy rendezzék a Néprajzi Múzeumban található rendkívül értékes ainu gyűjteményt, mert szeretnék az anyagok másolatát kiállítani Japánban. Ennek hatására került tehát több mint ötven évvel halálát követően ismét a figyelem középpontjába Baráthosi, akinek közel harmincéves gyűjtőmunkájának eredménye Európa egyik legnagyobb és legsokrétűbb ainu néprajzi és nyelvi anyaga. A Hokkaido Center for Ainu Studies és a Japán-Magyar Baráti Társaság támogatásával ekkor jelenhetett meg a *Távoli Utakon* című kiadás, mely egy rövid életrajz mellett néhány kötetének, rajzainak és sámándalgyűjteményének részleteit közölte, csaknem 120 oldal terjedelemben.¹ A Hoppál Mihály által szerkesztett munka adta meg a táptalajt további Baráthosival kapcsolatos kutatások számára. Vagyis inkább adhatta volna, ugyanis – habár a könyv célja az volt, hogy fölhívja a szakma (elsősorban a néprajz- és történettudomány) és a nagyközönség figyelmét a gyűjtemény összeállítójára – a Baráthosiról később író szerzők zöme nem tudott túljutni a rövid ismertetésen, a más kutatók számára történő témaajánláson. Többségük azzal zárja a Baráthosiról szóló szövegét, hogy nagyon fontos lenne részletesen feltárni elfeledett munkásságát.

¹ Baráthosi Balogh Benedek: *Távoli utakon* (szerk. és a bevezetőt írta: Hoppál Mihály). Néprajzi Múzeum, Budapest, 1996.

Kónya Ádám *Baráthosi Balogh Benedek indulása*² című rövid írása, amely egy tanulmánykötetben jelent meg 1998-ban, nagy segítséget jelentett a dolgozat elkészítésében, ugyanis fontos információkat tartalmaz Baráthosi életének arról a szakaszáról, amikor első keleti útját tervezgette.

A Korea-kutató Csoma Mózes *Baráthosi Balogh Benedek a Csoszon-dinasztia végnapjait élő Koreai-félszigetről*³ címmel írt tanulmányában mutatta be, hogyan látta az utazó a 20. század eleji Koreai-félsziget világát.

A japanológia területéről Farkas Ildikót és Umemura Yukót kell még megemlítenünk. Előbbi több japán-magyar kapcsolattörténeti tanulmányában⁴ szentelt egy-egy bekezdést Baráthosinak, elsősorban a *Dai Nippon* nagy hatása, valamint Baráthosi későbbi ismeretterjesztő tevékenysége miatt. Umemura Yuko *A Japán-tengertől a Duna-partig. Imaoka Dzsúicsiró életpályája a japán-magyar kapcsolatok tükrében*⁵ címmel megjelent doktori értekezésében munkája főszereplője mellett beszámol Baráthosi Japánnal kapcsolatos tevékenységéről is, illetve a Bethlen-korszak alatt Magyarországon tartózkodó japán germanista, Imaoka és Baráthosi barátságáról, közös tevékenységükről, majd konfliktusukról.

A fentiek alapján látható tehát, hogy az a kevés kutató, aki eddig Baráthosival foglalkozott, különböző jellegű vizsgálataik során érintették a néprajzkutató munkásságát. Arra azonban egyikük sem vállalkozott, hogy Baráthosi életrajzát is elkészítsék, sőt a legtöbben megelégedtek a szerző 1931-es rövid önéletrajzának szinte átvételével, esetleg kiegészítve pár információval az 1996-os Hoppál-féle kötetből. Emellett egyik korábbi kutató sem vállalkozott a *Dai Nippon* tüzetesebb vizsgálatára, pedig a század eleji munka nagy hatása tagadhatatlan.

² Kónya Ádám: Baráthosi Balogh Benedek indulása. In: Körösi Csoma Sándor szellemútján (szerk.: Gazda József). Körösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület, Kovászna–Csomakörös, 1998. 122–125. o.

³ Csoma Mózes: Baráthosi Balogh Benedek a Csoszon-dinasztia végnapjait élő Koreai-félszigetről. Távol-keleti Tanulmányok, 2009/1.

⁴ A teljesség igénye nélkül: Farkas Ildikó: Japán megjelenése Magyarországon a 19-20. század fordulóján (szerk.: Farkas Ildikó–Szerdahelyi István–Umemura Yuko–Wintermantel Péter). In: Tanulmányok a magyar-japán kapcsolatok történetéből. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2009; A Magyar–Nippon Társaság. In: Japanológiai körkép (szerk.: Szerdahelyi István–Wintermantel Péter). ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2007; Japán története dióhéjban. História 2009/7.

⁵ Umemura Yuko: A Japán-tengertől a Duna-partig. Imaoka Dzsúicsiró életpályája a japán-magyar kapcsolatok tükrében. Gondolat, Budapest, 2006.

Mindezek fényében ezen dolgozat célját talán már sikerült is körvonaloznunk: egy nagyobb, szerteágazóbb kutatómunka első fázisaként – melynek végcélja Baráthosi Balogh Benedek majd félévszázados tevékenységének és hatásának részletes feltárása, s egy lehető legteljesebb portré elkészítése – szeretnénk bemutatni az első magyarországi Japán-monográfiát és annak elkészítőjét, a következő fejezetekben egyaránt kitérve a szövegek elemzésére és a keletkezési körülmények vizsgálatára. Mindezzel reméljük, hozzá tudunk járulni az eddigi sovány Baráthosival foglalkozó szakirodalomhoz, és rá tudunk mutatni arra, az említett hiátus kitöltésén túl milyen gyümölcsöző kutatási terület is lehet a téma, főleg az egyre érdekesebb kérdéseket feszegető társadalomtörténetünk számára.

I. fejezet: Életrajz

Baráthosi Balogh Benedek 1870. árpilis 4-én született a háromszéki Lécfalván. Apja barátosi Balogh Zsigmond református nemes, anyja torboszlói Bereczky Ilka⁶ voltak.

Fiatalkoráról keveset tudunk, a későbbi neves mandzsu-tunguz kutató és közíró nem tartotta fontosnak a kutatóútjai előtti időkről való megemlékezést. Rövid önéletrajzából is mindössze annyi derül ki, hogy iskoláit Székelykeresztúron, Nagyenyeden, Kolozsvárott és Budapesten végezte.⁷ Édesanyja Székelykeresztúrról származott, valószínűleg azért járhatott oda a fiatal Benedek, Nagyenyedre pedig az vezethette, hogy példaképe, Körösi Csoma Sándor is ott folytatta tanulmányait az elemi iskola elvégzése után.

1892 és 1897 között a Wesselényi család házitanítója volt, önéletrajza szerint ekkor lehetősége volt bejárni „Európa nagyobb részét”. Két évvel később elveszítette vagyonát, mert rokona, akiért kezességet vállalt, csődbe ment. Budapestre utazott, ahol tanítóképzőt végzett, így segédtanítóként tehetett szert némi egzisztenciára különböző budai iskolákban. Ekkoriban ismerkedett meg a költő-műfordító Kozma Andorral, akinek köszönhetően Szily Kálmán, akadémiai főtitkár is felfigyelt a Kelet iránt már ekkor megszállottan érdeklődő fiatal

⁶ Baráthosi Balogh írásaiban Ilonaként szerepel édesanyja neve, az 1870-es egyházi születési anyakönyvben azonban Ilkaként van feltüntetve.

⁷ Baráthosi Balogh Benedek önéletrajza. Kelt 1931. márc. 2-án. – Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár Fond 36/915. – Az önéletrajz terjedelme négy oldal, hogy kinek a kérésére készült, az egyelőre még nem teljesen világos, ugyanis a Magyar Királyi Országos Meteorológiai és Földmágnassági Intézet igazgatója küldte el 1939-ben a Magyar Írók Élete és Művei szerkesztőségének.

tanítóra.⁸ Nem sokkal később rendes, majd polgári tanító, pedagógusi pályájának betetőzéseként pedig 1917-ben iskolaigazgató lett.

Keleti utazásait 1903-as japán útja indította, ezt követően egészen az 1930-as évekig rendszeresen vállalkozott néprajzi gyűjtő utakra, bejárta csaknem az egész Távol-Keletet. 1903-ban még jórészt saját tanítói fizetésén utazott ki Japánba, a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának csekély támogatásával. Ehhez képest 1913-ban a Nemzeti Múzeum mellett a Hamburgi Néprajzi Múzeum és a berlini egyetem fonetikai osztálya közösen szervezett számára egy három éves expedíciót Kelet-Ázsiába. Ez a tény jól szemlélteti, hogy Baráthosi Balogh alig egy évtized alatt mekkora ismertségre tett szert az európai tudományos életben. Utóbbi útja egyébként sajnálatos módon félbeszakadt az első világháború kitörése miatt. 1914-ben az oroszok kémnek hitték, ezért internálták. Valószínűleg jó kapcsolatrendszerének és kommunikációs készségeinek köszönhetően – önéletrajzában sajnos nem részletezi a körülményeket – sikerült kiszabadulnia, gyűjtésének Oroszországban hagyott részét azonban sohasem sikerült visszaszereznie.

Utazásainak fő célja a kor általános vélekedése szerint a magyarokkal rokonságban álló ún. turáni népek felkutatása, a velük kapcsolatos nyelvi és néprajzi anyagok gyűjtése volt. Ezek zöme sajnálatos módon a mai napig feldolgozatlan. A hatalmas mennyiségű jegyzet-, rajz- és fényképanyag a Néprajzi Múzeum tulajdonában lévő hagyatékának részét képezi. Baráthosi Balogh azonban kezdettől fogva fontosnak tartotta, hogy élményeiről és kutatási eredményeiről a nagyközönségnek, tehát elsősorban a művelt, érdeklődő olvasóknak is beszámoljon: élete során több mint húsz könyvet írt. 1926–1937 között jelentette meg a *Baráthosi Turáni Könyvei* című, eredetileg 24 kötetesre tervezett sorozatot, amelyből végül 17 került kiadásra. Ezek közül Japánnal két kötet foglalkozik, de szerepel benne Kínát és Koreát bemutató munka is. A fentiek alapján láthatjuk, rendkívül termékeny szerző volt Baráthosi Balogh. Útirajz jellegű könyvein kívül írt még egy ifjúsági regényt is (*Három székelő diák kalandos utazása a föld körül*), valamint megjelent egy terjedelmesebb tanulmánya a *Nemzeti Életben, Japán pedagógiai és kulturtörténete* címmel. Kutatói közül is kevesen tudják, de ő rendezte sajtó alá Aranyosrákosi Székely Sándor *A székelők Erdélyben* című hőskölteményét és írt hozzá bevezető tanulmányt. Kónya Ádám helytörténész, a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum 2008-ban elhunyt igazgatója az 1907-ben megjelent *Séta a világ körül*

⁸ Kónya Ádám: i. m. 123. o.

című, közel félezer oldalas könyvét tekintette a legnagyobb hatásúnak. Valóban nagy hatása volt e kötetnek, hiszen többszázezer olvasó forgatta évtizedeken keresztül.⁹

E dolgozatban Baráthosi Balogh Benedek munkái közül az elsővel, az 1906-ban kiadott három kötetes *Dai Nippon*nal foglalkozunk. Első könyveit japán útjáról hazatérve írta meg, és saját kiadásban jelentette meg 1500 példányban. Sikerét jól mutatja, hogy első kötetét, az *Utirajzok* címűt még abban az évben újra kiadták *Dai Nippon (Kelet csodái)* címmel, már jóval nagyobb, 55 ezres példányszámban.

Baráthosi Balogh részletesebb életrajzának megírása már régóta várat magára. Mivel ez a dolgozat elsősorban az első japán útjával és az annak hatására megírt *Dai Nippon*nal kíván foglalkozni, nem tekinthetjük feladatunknak e hiátust itt betölteni. Tervezzük ugyanakkor egy nagyobb portré elkészítését, amely segítséget adhat e méltatlanul kezelt keletkutató és közíró helyes megítélésének kialakításához.

II. fejezet: Az indulás

Mindenekelőtt röviden föl kell vázolnunk azt a szellemi közeget, amelyből Baráthosi 1903 tavaszán feleségével, Vavrik Saroltával nekivágott hosszú útjának Japán felé. Ezek során pedig feltétlenül szót kell ejteni a századvégi magyar értelmiség Japánról alkotott képéről és ennek forrásairól.

Az olvasott magyar lakosság Japán-képe kezdetben kizárólag hetilapokban megjelent nyugat-európai művek fordításaiból meríthetett, melyekben a japánokat ellentmondásos népként ábrázolták. Írásaikban a japánok egyszerre voltak udvariasak, tiszták, szorgalmasak, mégis kegyetlenek és hazugok. Szintén visszatérő motívumként szerepelt Japán meseországként való ábrázolása. Japán megnyitását követően évtizedekig alapvetően ezen sztereotípiák alapján alkothatott a magyarországi „orientalista” valamiféle képet a távol-keleti ország népéről. Változást a 19. század utolsó éveit hozták: a honfoglalás ezer éves évfordulója kapcsán érezhetően megnőtt az érdeklődés a Kelet felé. A magyarok egyre inkább szimpatizáltak a modernizáló japánokkal, a róluk kialakult sztereotípiák pozitívabb színezetet kaptak, mint Nyugaton. A századfordulón már magyar utazók írásai is megjelentek hazánkban. Ezek alapvetően pozitív képet festettek az országról és a japán emberekről, de továbbra is elsősorban csak népszerű hetilapok mellékleteiben jelentek meg.

⁹ Uo. 124. o.

Baráthosi tehát ebből az „orientalizáló” közegből, ilyen képzetekkel felvértezve utazott ki 1903 tavaszán Japánba, saját bevallása szerint, hogy bizonyítékot találjon a japánság ural-altáji származására. A *Dai Nippon* első kötetének, az *Utirajzok* bevezetőjében a következőképp magyarázza ezt Baráthosi:

„Eszembe jutnak ifjúságom hajnalórái. Egy szeretett arcot látok magam előtt – az én édesatyám arcát – ki megfogva kezemet, lelke egész meggyőződésével beszél keleten maradt testvéreinkről. <Egy pár év még fiacskám, aztán elmegyünk együtt, megkeressük s elhozzatjuk őket>, szolt lángoló szemekkel, melyeknek tüze lelkembe égetve magát, ma is ott ég elolthatatlanul. A sors könyvébe másképp volt beírva. Az úrnélküli véletlen rátört vad, kiméretlen kezével. Haldokló ajkáról egy pár szó maradt reám kötelező örökségül: <Ha én meghalok is, neked fel kell keresned őseinket>. Rámszállott a nagy, a szívemelő – szívetépő örökség. A rohanó idők gyors kerekén sok év lepergett azóta. A kicsiny ember a természet ura lőn; vihart, villámot tudnivágyó kocsiába fogott s feljárta az ismeretlen világok soha nem látott vidékeit. Haladásának minden lépése egy újabb, megsemmisítő csapása lett a honfiszívben ringatott reménylő álomnak. A rideg tudás kimutatta a legkeserűbb valót: hogy a föld hátán nincs több, nincs más magyar, csak mi, kik a négy folyó és három bércz országát lakjuk s ha volt ezenkívül, úgy elveszett, megsemmisült.

Összeomlott szent örökségem czélja, úgy hittem, hosszú időkön át. De nem úgy lett. A rajongó, ifjú szív komolylyá szűrődött férfikora megtartott egy eszmét a mult töredékeiből. Őseink utódai elpusztultak bár, de áll még bölcsőjük, él még nemzetségfájuk néhány törzse. Ezek megismerésével talán egy kis világosítást mégis hozhatnánk annyiszor vitatott, annyiszor kétségbevont származásunk és őstörténetünk homályos világára és ha ezenfelül gyenge tehetségem megbírja a nehéz feladatot, – megismerve szemtől-szemben Azsia ural-altai népeit, ezek szokásait s a földrajzi viszonyokat – hozzájáruljak azon kérdés tisztázásához, vajjon a japán és a kóreai nép az ural-altaisághoz csatolható-e s ha igen, mikor és mely úton jutott mostani honába.”¹⁰

Ez a rövid részlet jól mutatja Baráthosi írói sikereinek egyik okát: jó érzékkel használta a romantikus beszédmód elemeit. Ez a stílus nemcsak megfelelt egy széles olvasóközönség ízlésvilágának, hanem tökéletesen illeszkedik is az egzotikus témához, s mint később

¹⁰ Baráthosi Balogh Benedek: *Dai Nippon*. I. *Utirajzok*. Korvin Testvérek Nyomdája, Budapest, 1906. 3–4. o.

láthatjuk, a hazaszeretet tematikájához. Az édesatyától kapott hivatásból arra következtethetünk, hogy Baráthosi már gyermekkorában érdeklődéssel fordulhatott a Kelet felé, így nem véletlen tehát, hogy legfőbb példaképének a szintén székely Kőrösi Csoma Sándort tekintette. A szerző rendkívüli elhivatottságát mutatja az is, hogy az egyébként szűkösnek mondható segédtanítói fizetésének nagy részét félre tudta tenni utazására, s mint korábban említésre került, egyetlen anyagi támogatója a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztálya volt, amelynek azonban nem állt módjában komolyabb összegekkel hozzájárulni a magyar tudományos életben ismeretlen tanító útjához.

III. fejezet: Az út

Baráthosi Balogh Benedek vonata 1903 tavaszán hagyta el az országhatárt. Úti élményeit főként a *Dai Nippon* első kötete alapján ismerhetjük meg, emellett a „rekonstrukcióhoz” fölhasználtuk az utazó és a Néprajzi Osztály 1904-es levelezését is. Ezekből olyan háttér-információkhoz is hozzájuthatunk, melyekről érthető módon könyvében nem ejt szót a szerző. A következőkben tehát arra próbálunk fényt deríteni, milyen kutató is volt Baráthosi, milyen meghatározó élmények érték utazása közben, valamint a szigetországban töltött év folyamán.

Mint arra Hoppál Mihály 1996-ban helyesen rávilágított, Baráthosi autodidakta mivolta ellenére rendkívül tehetségesnek bizonyult a különböző népcsoportok, kultúrák leírását illetően. Értékes beszámolóit annak köszönhetjük, hogy igyekezett mindent közlő szemügyre venni, ezt tette több átszállással járó vonatútja során is. Minden adandó alkalmat megragadott, amikor az útvonalba eső falvakban végezhetett rövid megfigyeléseket. Ezt tette akkor is, amikor kirgiz területen állt meg a vonatuk s ő leszállt, hogy fényképeket készítsen a helybeliekről:

„A sátorba szerettem volna bemenni, de a gazda nem volt otthon, az asszony meg élénk taglejtésekkel és pergő nyelvvel állott útamba. Félrehúztam a bejáró nemezfüggönyét, hogy bár egyetlen pillantást vethessek a sátor belsejébe, ám a harcias asszony ellökött és üvöltő kiáltással hívta férjét. Ez jött is ugyancsak gyorsan inalva. Elejébe inaltam, hogy pár kopek árán megvegyem a belépési engedélyt, mikor egyszerre csak nagyot bődült gépünk kürtje, s a vonat ment is már. Mit volt mit tennem, elővettem kiszuperált bakamivoltomat, és megkezdődött az örült hajsza. Én a vonatot, a kirgiz meg engemet üzött kétségbeesett erőlködéssel. Végre minden erőm megfeszítésével elértem az utolsó kocsit, s egy leszakadt

czipősarok árán feljutottam a vonatra. Hogy a kirgiz végig engem üldözött, s utolsó istenhozzádul egy jókora követ zúditott utánam, azt a kocsiban rémüldöző feleségemtől és útitársaimtól hallottam meg, én észre sem vettem.”¹¹

Látható, hogy a *Dai Nippon* nem szűkölködik izgalmas történetek elmesélésében sem, ez is azt mutatja, hogy a szerző széles közönségnek, tehát nem elsősorban a tudományos élet szereplőinek szánta művét. Egyben azonban azt is megfigyelhetjük, nem volt rest akár konfliktusokat is felvállalni egy-egy sokatmondó kép elkészítéséért cserébe.

Június 12-én érkezett meg Baráthosi hajója Vlagyivosztokból Japán partjaihoz. Ezt követően hamarosan Tokióba utazott feleségével, a japán főváros vált szálláshelyükké a következő egy esztendőre. Néhány nap szállodai tartózkodás után béreltek lakást a mai Shijuku kerületben található Ushigoméban.¹²

Néhány héttel később Baráthosit komoly csalódás érte. Föl szeretne volna keresni a tokiói magyar követséget, azonban hiába próbáltak segíteni japán ismerősei, ők sem jöttek rá, az merre található. Végül megkérdezték tőle, hol is van Magyarország, s az Ausztria szó hallatán az osztrák követséghez irányították. Odaérve azt tapasztalta, hogy semmi sem jelzi, hogy a kirendeltség Magyarországot is képviselné. Az épület falán az „Austria” felirat szerepelt, az ajtó fölött pedig egy aranyozott kétfejű sas díszelgett. A követ nem tartózkodott Tokióban, ráadásul titkára nem szólalt meg magyarul, pedig Baráthosi szerint állította, hogy ismeri egy kevéssé a nyelvet. Így emlékezik meg erről a szerző:

„Nagy földet bejártam életemben, sok világot láttam, s tán meghallja az édes anya síró gyermeke szavát. Azoknak, akik örökké az édes haza drága határai között élnek, nem volt alkalmuk, hogy szívükbe szúrjon a gyilkos szó: hol van Magyarország, ja. Ausztria? az más. Otthon mellünket verve hirdetjük a nagy Magyarország lételet, s idekint azt látjuk, hogy oly ronggyá törpítettek, amilyen rongy nincs több a világon. Szerbiát, Montenegrót, San Marinót mindenki ismeri, azok szabad országok, csak mi vagyunk ismeretlenek, csak mi vagyunk olyan kis rongy, amelyet nem lát senki, amelyről nem tud senki. (...) Mi Magyarország? Ausztria

¹¹ Uo. 29–30. o.

¹² Baráthosi 1904. január 5-én keltezett levelében az „ushigome-ku, higoshi gökenesho Ni 55.” cím szerepel. Az utca ma már nem létezik, Ushigome, Tokió 15 régi kerületének egyike pedig azóta beolvadt a később létrejövő Shinjuku kerületébe. Baráthosi levele a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójának, Néprajzi Múzeum, Etnológiai Archívum, NMI. 3/1904.

melléktartománya? Nem, rosszabb annál, kizsákmányolt gyarmata, szelíd áldozati bárány, mely saját testét viszi az úr asztalára. (...) A XX-ik században élünk, és e század gondolata, hogy szabadságszerető nép nyakán nem maradhat zsarnok úr uralma, s hogy mindenki, még a félvad nép is, érzi nemzeti és emberi jogát. Ideje hát, hogy mi is megérezzük, s megérezve meg is szerezzük azt, amit századok gonosz keze bitorol. Ha nem: jó éjszakát magyar!”¹³

A honszeretetét igen gyakran hangoztató Baráthosi számára nyilván nagy identitásbeli törést okozhatott, hogy a világ másik végén azt látta, az ottani emberek számára Magyarország, szeretett hazája gyakorlatilag nem létezik. Írásaiból ezt sajnos sem alátámasztani, sem megcáfolni nem tudjuk, ugyanis – leszámítva Aranyosrákosi eposzának előtanulmányát – nincs tudomásunk a *Dai Nippon* előtt semmilyen publikációjáról, amely segítségével megvizsgálhatnánk, hogy az *Utirajzok* oldalain gyakorta előforduló Habsburg-ellenes és függetlenségpárti megnyilvánulásoknak, melyek egyébként későbbi szövegeiben is gyakorta előfordulnak, mennyire voltak eredői a Tokióban történtek.

Ahogy azt már említettük, Baráthosi Japánban folytatott munkálkodásának vannak olyan szegmensei, melyekről a *Dai Nippon* nem tesz említést. Ezekbe nyújtanak betekintést a Magyar Nemzeti Múzeumnak küldött levelei. A következőkben ezek alapján próbáljuk szemléltetni, milyen jellegű gyűjtőmunkát végzett Baráthosi, és milyen anyagi lehetőségek álltak rendelkezésére.

Semayer Vilibáld, a Néprajzi Osztály vezetője 1904. január 9-ére keltezett, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójának küldött levelében azt kérte, a Múzeum küldjön 200 korona előleget Tokióba. Semayer bevallja, Baráthosi már korábban is tett neki ajánlatot hasonló gyűjtőmunkára, de akkor ezt elutasította. Mint írja:

„(...) akkoriban azonban tervei annyira kuszáltak, igényei annyira indokolatlanok voltak, hogy azokról Méltóságodnak jelentést tenni feleslegesnek tartottam.”¹⁴

Az, hogy most mégis további összegek küldésére kérte a Múzeum igazgatóját, Baráthosi november 29-i levelének köszönhető. Ebben ír arról, hogy korábban már küldött egy levelet,

¹³ Barátosi Balogh, 1906. 159–160. o.

¹⁴ Dr. Semayer Vilibáld levele a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójának. Néprajzi Múzeum, Etnológiai Archívum, NMI-3/1904.

amelyre nem válaszoltak. Megjegyzi, hogy sok néprajzi múzeumban járt már kint tartózkodása óta, valamint előben is látta a japán mindennapi életet, tehát sokat tanult az elmúlt hónapok alatt. Felhívja Semayer és az igazgató figyelmét arra is, hogy habár nincsenek anyagi problémái, ellenben vásárlásokra nem telik a rendelkezésére álló pénzből. Saját bevallása szerint „apróságok”, amiket eddig venni tudott, egy teljes, értékes gyűjtemény elkészítéséhez 300 forintra lenne szüksége.

„*Nem seftből hanem tudós és hazafias lelkesedésből tettem ajánlatomat.*” – írja.¹⁵

Levelében közli, hogy már beszéli a nyelvet. A *Dai Nipponból* tudjuk – többször is szó esik erről az *Utirajzok* második részében –, hogy már kiutazásakor is értett egy kissé japánul, de akkor boldogulni még csak az oroszul tudott. A borítékban üzenetén kívül rajzokat is küldött Budapestre, melyek általa beszerzett ainu tárgyakról készültek. Ezek elsősorban különböző ruhák, díszek, fegyverek, vágóeszközök, illetve a legkülönbözőbb szakrális tárgyak voltak.

1903 decemberében Baráthosi útnak indított egy ládát a Néprajzi Osztály számára vásárolt dolgokkal. Január 5-i levelében¹⁶ küldte el a gyűjtemény inventáriumát és az egyes darabok leírását. Azt írja, a Tokiói Császári Múzeum anyaga alapján próbálta összeállítani a csomagot, mindenből a „legtipikusabbat” kiválasztva. Cserébe 400 koronát kér, körülbelül annyi volt az ára. Beszámol arról is, hogy félév alatt sok megfigyelést tett, sok rajzot készített, de egyelőre nincs ideje mindet feldolgozni, mivel így is napi 15-16 órát dolgozik. A levél végén megjegyzi, még mindig nem kapott választ a Múzeumtól legutóbbi írására.

Az inventárium szerint a csomag 242 tételt tartalmazott, valamint egy miniatűr japán falut. A gyűjtemény elsősorban mindennapi használati tárgyakat, valamint szakrális jellegű anyagokat tartalmaz. Ezek döntő többsége modell, miniatűr vagy játék baba. Igaziak megvásárlására – Baráthosi állítása szerint – a rendelkezésére álló pénz legalább százszorosára lett volna szüksége. Néhány leírás kapcsán érdekes dolgokat tudhatunk meg Baráthosi Japánban szerzett ismereteiről. Többek között, hogy ismerte a Genji- és az Ishe monogatarit. Hogy milyen formában találkozott ezekkel a monumentális irodalmi művekkel, nem tudjuk, mindenesetre nehéz lenne elképzelni, hogy eredetiben olvasta őket. A

¹⁵ Baráthosi Balogh Benedek levele a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójának. Néprajzi Múzeum, Etnológiai Archívum, NMI-3/1904.

¹⁶ Baráthosi Balogh Benedek levele a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójának, illetve az inventárium és leírás. Néprajzi Múzeum, Etnológiai Archívum, NMI-3/1904.

füzetecskében ír a japán hitvilágról, a még akkoriban is előforduló többnejűségről, japán babonákról, a japán emberek ékszerhasználatáról, valamint bemutatja a hagyományos japán teáskészletet. Ezeket a jelenségeket a *Dai Nippon* oldalain is ismerteti a szerző.

Ezt a gyűjteményt maga Baráthosi szerénynek nevezi, ám csak megbecsülhetjük, milyen komoly munkájába kerülhetett a csomag összeállítása. Láthatóan törekedett a japán kultúra fokozatos, minél mélyebb és minél sokrétűbb megismerésére. A fentiek alapján úgy tűnik, már ekkor tervezhette egy könyv megírását is, a *Dai Nippon* három kötetében felhasznált jegyzetek, a mű elkészítéséhez szükséges információk zöme legalábbis már rendelkezésére állhatott.

IV. fejezet: A Dai Nippon és a Kelet–Nyugat dichotómia

Baráthosi utazása kapcsán elkerülhetetlen volt, hogy néhány alkalommal szót ejtsünk könyvéről, ebben a fejezetben azonban részletesebben is foglalkozunk a művel.

A *Dai Nippon* három kötetes munka. Az első, *Utirajzok* című, az utazását mutatja be, rendkívüli részletességgel, fényképekkel és rajzokkal gazdagon illusztrálva¹⁷, majd félezer oldalon keresztül. A második kötet, a *Történet. Földrajz* című, Japán történetét ismerteti a kezdetektől saját koráig, valamint földrajzi leírásokat, térképeket is tartalmaz, míg a harmadik az *Irodalom* címet viseli, s arra tesz kísérletet, hogy egy kötetben tárja az olvasó elé a szigetország irodalmát.

Már a kortársak is az első kötetben láttak igazi értéket. A második és a harmadik kötet – megfelelő szakmai előképzettség hiányában – jórészt külföldi szakirodalmakra és a kint tartózkodása alatt szerzett különböző, ismeretlen eredetű információkra épült, a kötet egyéb, főleg stilisztikai hibái pedig arra engednek következtetni, hogy nem is fordított annyi energiát megírásukra. Az első kötetből valószínűleg sokkal több példány is kelt el, hiszen azt adták ki újra, még 1906-ban, *Dai Nippon (Kelet csodái)* címmel. Mindezek fényében kijelenthetjük, hogy a három kötet közül igazi hatása csak az *Utirajzoknak* volt, éppen ezért a *Dai Nippon* elemzésekor is ezt tartjuk fontosnak bemutatni.

Az első kötet főbb jellemzői a romantikus beszédmód, a japán kultúra minél szélesebb körű bemutatására való törekvés, párhuzamok folytonos keresése japánok és magyarok között, s néhol egészen szembetűnő a független Magyarország vágya és a nyílt Habsburg-

¹⁷ A dolgozathoz ezek közül három reprezentatív értékű képet mellékelünk. Mellékletek, 2–4. fotó.

ellenesség. A felsoroltak közül az első kettőt már több példával is igyekeztünk szemléltetni. Most a többi említett jellegzetességet fogjuk szövegrészletek segítségével bemutatni.

Ahogy az első fejezetben már említettük, Baráthosi célja az volt, hogy bizonyítékot találjon a japánság urál-altáji eredetére, így a magyarokhoz fűződő rokonságukra. Az *Utirajzokban* a szerző nem pusztán ezeket a „bizonyítékokat” ismerteti, hanem egy érdekes írói eszközzel segíti elő, hogy az olvasóközönség a könyvben előrehaladva egyre inkább rokonszenvvel tekintsen a kelet-ázsiai népre. A következő példák ezt hivatottak reprezentálni:

*„A japáni cseléd helyzete is más, mint az európaié. Mivel maga a háziasszony az első cseléd, az igazi cseléd is családtag számba jön. (...) A japáni cseléd nem fizetett ellenség a házban, mint az európai.”*¹⁸

*„A japán társadalom mai képe igen sokban hasonlít a mi múlt évtizedekbeni helyzetünkhöz. A régi társadalom megbomlott, az egyes osztályok szerepet cseréltek.”*¹⁹

*„Mint jellemző adatot említem meg itt, hogy ugyancsak magyarosan ment a dolog, amennyiben nem kevesebb, mint tíz tosz [sic!] hangzott el a vacsora alatt.”*²⁰

*„Rossz szokásunk nekünk az anyósokat szidni, pedig ők, szegények, isten angyalai a japáni asszonyokhoz képest, kinek kinézése is az ő elszáradt mivoltában igazán olyan, mint a mesebeli zörgőcsontú boszorkány.”*²¹

Megfigyelhető, hogy amikor magyar viszonyokhoz hasonlít, többnyire hasonlóságokról beszél, amikor pedig komolyabb kulturális eltérésekkel találkozik, azt Európához képest írja le különbözőnek. Ahogy Edward W. Said *Orientalizmus*²² című könyvében megállapította, a Keletről született nyugat-európai művek valójában a Nyugatról szólnak, mivel saját kultúrájukhoz képest határozzák azt meg, mégpedig egy teljesen különböző, fordított

¹⁸ Baráthosi Balogh, 1906. 150. o.

¹⁹ Uo. 187. o.

²⁰ Uo. 174. o.

²¹ Uo. 149. o.

²² Edward W. Said: *Orientalizmus*. Európa, Budapest, 2000.

világként. Ezzel ellentétben a közép-európai Baráthosi leírásában is próbálta közelíteni Japánt Magyarországhoz. Számára a kulturális törésvonal tehát egészen más értelmezést kapott. Magyarország, tehát Kelet-Közép-Európa a Kelethez tartozik, ami azonban nem egyfajta mesevilág, nem civilizálatlan, annak modernizációja pedig nem jár a régi értékek elvesztésével. Kiváló példaként szolgál erre Japán, Baráthosi ugyanis több alkalommal is megjegyzi, hogy a szigetország úgy zárkózik föl a Nyugathoz a technikai vívmányokat illetően, hogy közben megőrzi tradícióit. Itt fontos megjegyezni, hogy Baráthosi a Horthy-korszak alatt a turanizmus egyik legaktívabb képviselőjévé és terjesztőjévé vált. Így tehát nem megalapozatlan az a feltevésünk sem, hogy ebben a tekintetben a *Dai Nippon* már a később kibontakozó turanista mozgalom szellemiségében íródott.

A szerző több helyütt – a leglátványosabban a harmadik fejezetben idézett, a követségi élményeinek hatására írt szövegben – nyilatkozik Habsburg-ellenességéről és függetlenségi vágyairól. Japán itt is pozitív példaként szolgál számára, hiszen magyar szemmel nyilván komoly következtetéseket vonhatott le az alapján, hogy míg Japánban „nemzeti” uralkodó van, Magyarországon „zsarnok úr”,²³ s miközben előbbi mind gazdasági, mind politikai szinten egyre közelebb kerül a Nyugathoz, addig Magyarország – meglátása szerint – teljes sztázisban van.

V. fejezet: A fogadtatás

Baráthosi japán útjának és az annak hatására megírt három kötetes munkájának bemutatása után négy korabeli recenzió, valamint az utazó egyik levelének segítségével próbáljuk meg érzékeltetni majd hároméves munkásságának hazai fogadtatását. A *Dai Nippon*ról számos folyóiratban írtak a kötetek megjelenését követően, azonban ez a gyakorlatban néhány szöveget jelent, amelyeket a különböző lapok átvettek egymástól. A következőkben tárgyalt recenziók a *Budapesti Szemlében*, az *Ethnographiában* és a *Katholikus Szemlében* jelentek meg.

Asztalos Gyula 1906-os, az *Utirajzokról* szóló írásában²⁴ ismert utazónak nevezi Baráthosit, ami valószínűleg a kutató kint léte alatti, éleződő orosz-japán konfliktusnak köszönhető. A hazai sajtó – a recenzió szerzője szerint – részben ennek hatására követte

²³ Baráthosi Balogh, 1906. 160. o.

²⁴ Asztalos Gyula: *Dai Nippon*. *Ethnographia*, 17. évf., 1906. 122–123. o.

nyomon folyamatosan Baráthosi utazását. Asztalos a Japánnal kapcsolatos irodalom kiemelkedő darabjának tekintette a *Dai Nippon*t, nemcsak magyar, de európai viszonylatban is. A kötet erősségének tartotta, hogy a pusztá adatközlésre szorítkozás helyett a szerző reflexiókkal látta el megfigyeléseit:

„*Nem a pusztá jelenséget szemléljük soraiban, hanem a képeknek átszűrődését is egy gazdag képzeletű lélek ismerethalmazán.*” – írja.

A könyv első részének leírásait pillanatfelvételeknek nevezi, amelyekben az élet, a természeti és politikai viszonyok kölcsönhatása jelenik meg azokon a területeken, ahol vonatútja során keresztülhaladt. További pozitívumként jegyzi meg, hogy az *Utirajzok* adatai hitelesek, rávilágítanak a „japán nemzet jellemére” és magyarázatot adnak a rendkívül sikeres modernizációra. Asztalos végül megállapítja, hogy a kötet egyaránt része lehet az ifjúsági (nyelvezete miatt) és a tudományos (néprajzi leírásai miatt) irodalomnak.

Szintén az *Ethnographia* oldalain jelent meg 1907-ben Ágner Lajos cikke²⁵ a *Dai Nippon* második és harmadik kötetéről. A *Történet. Földrajz* című második munkáról írva Asztalos Gyulához hasonlóan ő is elsősorban a könyv erősségeit emeli ki. A Japán történetét tárgyaló részhez felhasznált források és irodalom véleménye szerint a legjavából valók. A *Dai Nippon* kontextualizálásához fontos annak ismerete, hogy a korban elfogadott tudományos álláspont szerint a japánság urál-altáji eredete kétségbevonhatatlan volt. Ezt Ágner is megjegyzi, s helyesli Baráthosi ez irányú megállapítását. A földrajzi részt a történetinél gyengébb minőségűnek tartja, elsősorban a száraz adatok és nómenklatúrák gyakori felsorolása miatt. Az *Irodalom* című munkáról keveset írt, érezhetően ezt tartotta a leggyengébbnek, részben a fejezetek aránytalansága miatt. Ágner további általános kritikaként jegyzi meg a második két kötetéről, hogy gyakran előfordulnak benne pontatlanságok, nevek és kifejezések rossz leírása.

Míg az *Ethnographiában* megjelent recenziók alapvetően pozitív véleménnyel voltak a *Dai Nippon*ról, addig a *Budapesti Szemlében*²⁶ és a *Katholikus Szemlében*²⁷ a negatívumokat domborították ki. Előbbiben ugyanattól az Ágner Lajostól olvashatunk lesújtó véleményt az

²⁵ Dr. Ágner Lajos: *Dai Nippon*. *Ethnographia*, 18. évf., 1907. 254–255. o.

²⁶ Uő: *Dai Nippon*. *Budapesti Szemle*, 126. köt., 1906. 305–308. o.

²⁷ Szeghy Ernő: *Dai Nippon*. *Katholikus Szemle*, 1907. 763–765. o.

Utirajzokról, aki 1907-ben a néprajzi folyóiratban az egyébként kevésbé jelentős későbbi munkákról dicsérő hangnemben nyilatkozott. Ágner szerint Baráthosi célkitűzései túl merészek voltak tehetségéhez képest, így valójában szerencséje volt, hogy az orosz-japán háború kitörése miatt megszakadt gyűjtőútja. További problémaként jegyzi meg, hogy hiányoztak Baráthosi számára a megfelelő előtanulmányok: a koreai, a kínai, az ainu és a japán nyelv egyforma ismeretére lett volna szüksége. Konklúziója szerint az *Utirajzok* szórakoztató munka, de nincs tudományos értéke. Mindezek ellenére fáradozását, buzgalmát dicséretesnek tartja.

1907-ben Szeghy Ernő mindhárom kötetről, s egyáltalán Baráthosi tevékenységéről fogalmazott meg az Ágner Lajosénál markánsabb véleményt a *Budapesti Szemlében*. Az utazót tipikus autodidaktának nevezi, kételkedik abban, hogy Baráthosi eredeti forrásokat használt fel, egyszerűen gyengének tartja a történeti részt, valamint Ágnerhez hasonlóan ő is úgy gondolja, túl sokat vállalt magára a szerző. Ezek ellenére ajánlja az olvasóknak, hogy vegyék meg a *Dai Nippon*t, elsősorban viszont csak azért, hogy Baráthosi anyagilag ne menjen tönkre a könyvek költséges kiadása miatt.

Amint a fentiek alapján láthatjuk, az első magyarországi Japán-monográfiát – ami a tudományos életet illeti – a néprajz értékelte igazán. Az *Ethnographiában* minden hibája ellenére fontos munkának tekintették, az egyéb recenziókban pedig elsősorban előképzettségének hiányát, autodidakta mivoltát állították a kritika középpontjába. A nagyközönségben ellenben minden bizonnyal népes olvasótáborra lelhetett Baráthosi, ezt mi sem bizonyítja jobban, mint a *Dai Nippon (Kelet csodái)*-nak nagy példányszáma. Megjegyeznénk még itt, hogy a *Századokban* is megjelent egy tárcsa,²⁸ amely ugyan nem tekintette feladatának a *Dai Nippon* méltatását, de közölték az *Utirajzok* baskírokkal kapcsolatos leírását, azon okból kifolyólag, hogy a folyóirat szerkesztői úgy vélték, hasznos lehet a pár évvel korábban kibontakozó vita megoldása szempontjából, amelynek központi témája a baskír–magyar rokonság kérdése volt.

Ha Baráthosi 1903 és 1906 közötti tevékenységének korabeli megítélésére próbálunk fényt deríteni, nem hagyhatjuk figyelmen kívül 1904-ben hazaküldött gyűjteményének sorsát sem. Erre jó forrásul szolgál a kutató 1904 augusztusában a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójának írt levele.²⁹ Ebben azt olvashatjuk, hogy amikor hazatérését követően

²⁸ Baráthosi Balogh Benedek könyve (*Dai Nippon*) Japánországról. *Századok*, 40. évf. 2. sz., 1906. 179–180. o.

²⁹ Baráthosi Balogh Benedek levele a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójának. Néprajzi Múzeum, Etnológiai Archívum, NMI–3/1904.

gyűjteménye rendezésére indult a Múzeumba, a Néprajzi Osztály munkatársai közölték vele, hogy a megérkezett tárgyak véleményük szerint semmit sem érnek, ki fogják dobni azokat. Baráthosi ezért azt kérte, hadd vásárolja vissza a csomagot, mert komoly munkájába került az anyagok beszerzése, s azok számára rendkívül becsesek.

Meglepő módon tehát néprajzi gyűjtését kezdetben egyáltalán nem értékelték. Sok mindent nem tudunk arra vonatkozóan, hogy ezek után vajon miért változott a Néprajzi Osztály véleménye, mindenesetre az biztos, hogy az anyag végül nem került kidobásra és Baráthosi sem vásárolta azt vissza. A kutató által korábbi leveleiben szerénynek nevezett gyűjtemény ma is a Néprajzi Múzeum becses tulajdonát képezi.

Összegzés

Dolgozatunkban a szakirodalom által eddig méltatlanul kezelt Baráthosi Balogh Benedek 1903 és 1906 közötti tevékenységét s az ennek termékeként megszülető *Dai Nippon* vizsgáltuk.

Rövid életrajzában, mely a dolgozat középpontjában álló időtartamban mutatta be a szerzőt, megállapítottuk, hogy első japán útját követően néhány évvel már nemzetközi ismertséggel büszkélkedhetett. Ezt az 1913-ban szervezett expedíciójával támasztottuk alá.

A rendelkezésünkre álló források alapján Baráthosi elhivatott kutatóként jelenik meg előttünk, aki utazása folyamán igyekezett mindent közelről megfigyelni, alaposan dokumentálni, törekedett a japán kultúra sokoldalú, mély megismerésére, megértésére. Mint arra rámutattunk, valószínűleg nagy törést okozhatott számára a követségben tett látogatása, ám sajnos a ránk maradt szöveges anyagok ezt nem tudják egyértelműen alátámasztani.

Az eddig részletesen még a japanológia által sem vizsgált *Dai Nippon* elemzésekor láthattuk, a műben jellemző a romantikus beszédmód használata, a Japánnal kapcsolatos ismeretek széleskörű bemutatása, a japán és magyar viszonyok sokszori párhuzamba állítása, s a könyvben szintén gyakran jelenik meg a függetlenség kérdésköre. Mindezek fényében elmondhatjuk, hogy az első magyarországi Japán-monográfia többre volt hivatott, mint bemutatni egy a magyar lakosság számára aránylag ismeretlen szigetország viszonyait. Baráthosi gyakori értékítéleteivel, a japánok és magyarok közötti hasonlóságok hangoztatásával, valamint a két ország politikai helyzetének összevetésével elének tárja gondolatvilágát, megmutatkozik előttünk egy nyitott elméjű székely származású, a Kelet és a néprajz iránt érdeklődő polgári tanító nézetrendszere. Jóllehet, Baráthosi Balogh Benedek

célja nem elsősorban ennek kifejtése volt, azonban a téma jó lehetőséget adott számára, hogy a világról alkotott elképzeléseit a nagyközönség elé tárja.

A magyar társadalomtörténet-írás új útjai a vizsgálatok alanyává egyre inkább az egyént, az individuumot teszik. A fentiek alapján Baráthosi szövegei véleményünk szerint sok szempontból forrásai lehetnek efféle kutatásoknak is. Egy sokszorosán összetett személyiség áll ugyanis előttünk: egy székely származású, polgári tanító, néprajz iránt érdeklődő, a turanista eszme iránt elhivatott és – részben előbbi okán – a Kelet iránt vonzódó egyén. Érdeemes tehát ezek alapján is későbbi individuum vizsgálatok forrásanyagaként feldolgozni a *Dai Nippon* s Baráthosi későbbi könyveit.

Másrészt, mint ahogy azt a recenziókból leszűrhetjük, már a kortársak is hitelt adtak az *Utirajzok* adatainak, leírásainak. A legtöbb esetben ma sincs ez másképp. Mivel a szerző útjai során érintkezett és komolyabban meg is figyelte Eurázsia népeinek jelentős részét, az ezekről született írásai – így például a *Dai Nippon* – forrásként szolgálhat az egyetemes, elsősorban pedig Kelet-Európa és a Távol-Kelet társadalomtörténet-írásához is.

Bibliográfia

Források

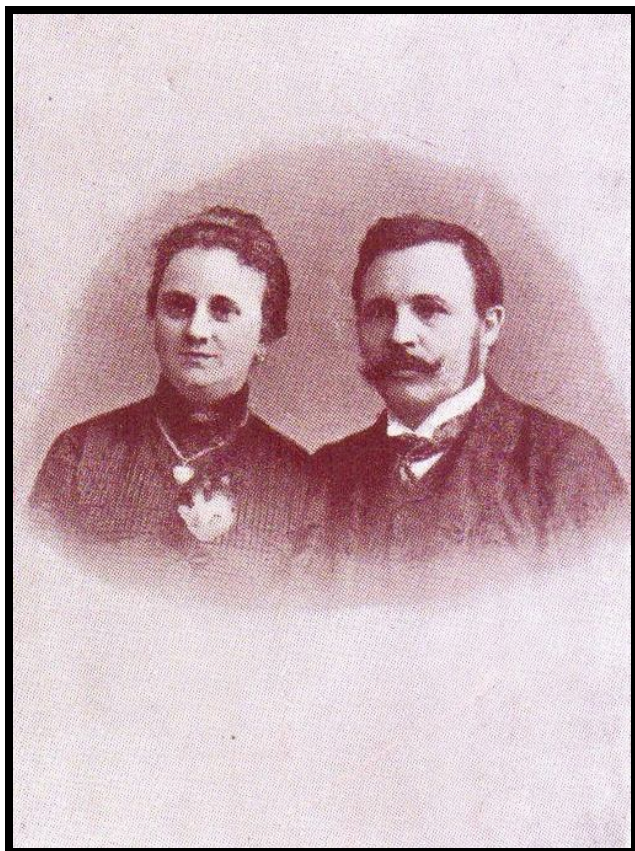
- Baráthosi Balogh Benedek megbízása Japánban folytatandó néprajzi gyűjtésre. Néprajzi Múzeum, Etnológiai Archívum, NMI-3/1904.
- Baráthosi Balogh Benedek önéletrajza. Kelt 1931. márc. 2-án. – Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár Fond 36/915.
- Baráthosi Balogh Benedek: Dai Nippon. I–III. Korvin Testvérek Nyomdája, Budapest, 1906.

Felhasznált irodalom

- Ágner Lajos: Dai Nippon. Budapesti Szemle, 126. köt., 1906. 305–308. o.
- Ágner Lajos: Dai Nippon. Ethnographia, 18. évf., 1907. 254–255. o.
- Asztalos Gyula: Dai Nippon. Ethnographia, 17. évf., 1906. 122–123. o.
- Baráthosi Balogh Benedek: Távoli utakon (szerk. és a bevezetőt írta: Hoppál Mihály). Néprajzi Múzeum, Budapest, 1996.
- Csoma Mózes: Baráthosi Balogh Benedek a Csoszon-dinasztia végnapjait élő Koreai-félszigetről. Távol-keleti Tanulmányok, 2009/1.
- Farkas Ildikó: A Magyar–Nippon Társaság. In: Japanológiai körkép (szerk.: Szerdahelyi István–Wintermantel Péter). ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2007.
- Farkas Ildikó: Japán megjelenése Magyarországon a 19-20. század fordulóján (szerk.: Farkas Ildikó–Szerdahelyi István–Umemura Yuko–Wintermantel Péter). In: Tanulmányok a magyar-japán kapcsolatok történetéből. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2009.
- Farkas Ildikó: Japán története dióhéjban. História 2009/7.
- Kónya Ádám: Baráthosi Balogh Benedek indulása. In: Kőrösi Csoma Sándor szellemútján (szerk.: Gazda József). Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület, Kovászna–Csomakőrös, 1998.
- Said, Edward W.: Orientalizmus. Európa, Budapest, 2000.
- Szeghy Ernő: Dai Nippon. Katholikus Szemle, 1907. 763–765. o.
- Umemura Yuko: A Japán-tengertől a Duna-partig. Imaoka Dzsúicsiró életpályája a japán-magyar kapcsolatok tükrében. Gondolat, Budapest, 2006.

Mellékletek

1. fotó: Baráthosi Balogh Benedek és neje, Vavrik Sarolta

A kép forrása: Barátosi Balogh Benedek: Dai Nippon. III. Irodalom. Korvin Testvérek Nyomdája, Budapest, 1906. 8. o.

2. fotó: Fürdő lányok

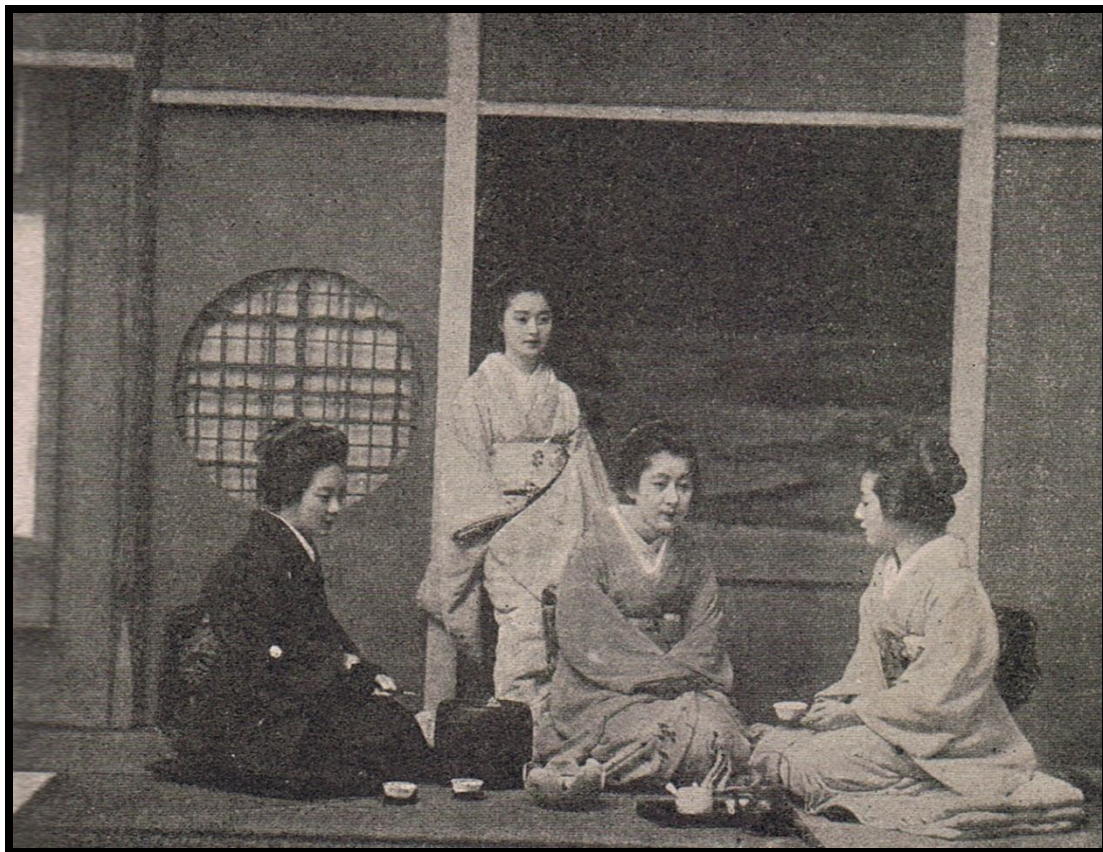
A kép forrása: Barátosi Balogh Benedek: Dai Nippon. I. Utirajzok. Korvin Testvérek Nyomdája, Budapest, 1906. 123. o.

3. fotó: Nagymosás

A kép forrása: Barátosi Balogh Benedek: Dai Nippon. I. Utirajzok. Korvin Testvérek Nyomdája, Budapest, 1906. 127. o.

4. fotó: Theánál

A kép forrása: Barátosi Balogh Benedek: Dai Nippon. I. Utirajzok. Korvin Testvérek Nyomdája, Budapest, 1906. 131. o.